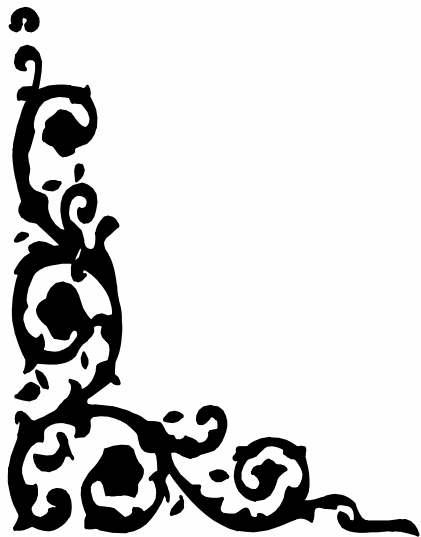

דברי משה

פרשת וארא

המטות

יעקב דה הז 8/7 רמות א' ירושלים
02 - 5715091

פרשת וארא

פרשת המטות

"לך אל פרעה בבקר הנה יצא המימה ונצבת לקראתו על שפת היאר והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך". (שמות פרק ז פסוק טו)

בספר שמות אנו נתקלים לא אחת במטה, לראשונה אנו פוגשים בו בפרשת וישב (פרק לח פסוק יח) היה זה כאשר בקשה תמר מיהודה ערבון עבור הגדי עיזים שהובטח לה, כעירבון היא מבקשת: "חתמך ופתילך ומטך אשר בידך", וכך אחר שדן אותה יהודה לשריפה, היא שולחת אל יהודה (שם פסוק כה): "הכר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה".

בפירוש רבינו בחיי שם כותב, שכך היה מנהג השרים להחזיק בידם מטה, [וכן כותב בפירוש בכור שור שם, שדרך הגדולים להוליך מטה בידם], ומסביר רבינו בחיי שהמטה סימל את כח הנהגה, כך כותב רבינו בחיי בפרשת בשלח (פרק יז פסוק ה): "כי המטה אשר ביד המושל מורה על האדנות ועל היכולת ועל הכוח" עיי"ש.

מטעם זה התורה מכנה את הנשיאים ראשי השבטים, בתואר "ראשי המטות"¹ המטות הם השבט עצמו, תפקידם להטות אוזן אל דברי המנהיג, תפקיד המנהיג הוא להנהיג ולהדריך את העם, להטותם אל דרך הישר, לכן הם נקראים ראשי המטות².

¹ בספר במדבר (פרק ל פסוק ב) נאמר: "וידבר משה אל ראשי המטות", וכן בספר מלכים א' (פרק ח פסוק א): "אז יקהל שלמה את זקני ישראל, את כל ראשי המטות, נשיאי האבות לבני ישראל".

² כך כותב מוהרצ"א מדינוב זצ"ל בספר אגרא דכלה פרשת מטות: "ראשי המטות הם האנשים אשר אליהם יאספו החרדים לשמוע מילין חדתין דאורייתא, והנה הם נקראים מטות, שמטים אזנם לשמוע, ואותם האנשים אשר אליהם יתאספו נקראים ראשי המטות" עכ"ל.

מטה משה – מטה האלוקים

בפרשת שמות (פרק ד פסוק א – ד) אנו פוגשים לראשונה עם המטה של משה, כאשר נצטווה משה על ידי הקדוש ברוך הוא לשוב למצרים, לגאול את בני ישראל מן השעבוד הקשה, משה מעלה את חששו לפני ה': "והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי, כי יאמרו לא נראה אליך ה'", בתשובה, שואל הקדוש ברוך הוא את משה "מזה בידך" ? משה משיב מטה. אז מצוה אותו הקדוש ברוך הוא : "השליכהו ארצה", משה משליך את המטה ארצה, וזה נהפך לנחש, שוב מצוה אותו הקדוש ברוך הוא : "שלח ידך ואחז בזנבו", משה אחז בזנבו : "ויהי למטה בכפו".

גם בפרשת בשלח (פרק יז פסוק ט) אנו פוגשים את המטה, כאשר מצוה משה את יהושע להיערך למלמה בעמלק הוא אומר לו : "בחר לנו אנשים וצא הילחם בעמלק מחר, אנכי ניצב על ראש הגבעה, ומטה האלהים בידי", אלא שכאן נקרא המטה בתואר "מטה האלוקים".

בזוהר הקדוש מובא, שמטה זה הוא מהעשרה דברים שנבראו בערב שבת בין השמשות, [כן שנינו במסכת אבות (פרק ה משנה ו) עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואחד מהן הוא המטה של משה, מפרש רש"י הקדוש : "והמטה של משה, שבו שם המפורש חקוק, מונח ועומד עד שנתנו למשה"³ עכ"ל.

³ זה לשון התרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל [שמות פרק ב פסוק כא] : "וכד חכים רעואל דערק משה מן קדם פרעה, טלק יתיה לגובא, והות צפורה ברתיה דבריה מפרנסא יתיה בסיתרא בזמן עשרתי שנין, ולסוף עשרתי שנין אפקיה מן גובא, ועל משה בגוי גינוניתא דרעואל, והוה מודי ומצלי קדם יי דעבד עמיה ניסין וגבורין, ואיסתכית חוטרא דאיתבראת ביני שמשותא, וחקיין ומפרש עלה שמא רבא ויקירא, דביה עתיד למעבד ית תמהיא במצרים, וביה עתיד למבוע ית ימא דסוף, ולהנפקא מוי מן כיפא, והוה דעיין בגו גינוניתא, ומן יד אושיט ידיה ונסביה, הא בכין צבי משה למתב עם גברא, ויהב ית צפורה ברת ברתיה למשה".

ממה היה עשוי המטה של משה

"הנני עמד לפניך שם על הצור בחרב והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם ויעש כן משה לעיני זקני ישראל". (פרק יז פסוק ו)
"והכית בצור ולא נאמר והכית על הצור, אלא ללמד שהכה במטה שהיה של צור דהיינו של אבן". (מד"ר פרשה ח אות ג)

מבואר בחז"ל שהמטה של משה היה עשוי מאבן.

ומאיזה סוג אבן היה עשוי המטה ?

במדרש רבה פרשת וארא (פרשה ח סימן ג) איתא: "א"ר יהודה המטה משקל מ' סאה היה ושל סנפרינון היה וי' מכות חקוקות עליו נוטריקון, דצ"ך, עד"ש, באח"ב, א"ל הקדוש ברוך הוא בטכסיס הזה

בלשון הקודש: וכאשר החכים [למד, נודע] רעואל שברח משה מלפני פרעה, השליך אותו לבור, והיתה ציפורה בתו של בנו מפרנסת אותו בסתר בעת עשר שנים, ולסוף עשר שנים הוציאו מן הבור, ובא משה בתוך גינתו של רעואל, ויהי מודה ומתפלל לפני יי שעשה עמו ניסים וגבורות, וירא מקל שנברא בין השמשות, וחקוק ומפורש עליו השם הגדול הנכבד שבו עתיד לעשות את המופתים במצרים, ובו עתיד לקרוע את ים של סוף, ולהוציא מים מן הסלע, והיה תקוע בתוך גינתו, ומיד הושיט ידו ולקחו, והנה בכך הואיל משה לשבת עם האיש, ויתן את ציפורה בתו למשה".

הנה, אין הכרח שמשה רבנו ידע כבר אז שבמטה זה ייעשו הניסים על ידו, רק שהמדרש מציין כן על שם העתיד, כמו כן מה שאמר שבו עתיד לעשות, הכוונה שהקדוש ברוך הוא עתיד לעשות, כמו שמפורש במכילתא [פרשת בשלח (פרק יז פסוק ט)]: "אמר משה לפני המקום, במטך זה הוצאתם ממצרים, וקרעת להם את הים, והורדת להן את המן, והגזת להן את השליו, ועשית להם נסים וגבורות, במטה זה אתה תעשה להן נסים וגבורות בשעה זו עיי"ש.

ואיך הגיע המטה ליתרו ?

בילקוט שמעוני פרשת שמות (רמז קעג) איתא: "המטה שנברא בין השמשות נמסר לאדם הראשון בגן עדן, ואדם מסרו לחנוך, וחנוך מסרו לשם, ושם מסרו לאברהם, ואברהם מסרו ליצחק, ויצחק מסרו ליעקב, ויעקב הוליכו למצרים, ומצרים ליוסף, וכשמת יוסף נטלטל כל ביתו וניתן בפלטין של פרעה, והיה יתרו אחד מחרטומי מצרים, וראה את המטה וחמד אותו בלבו, ולקחו והביאו ונטעו בתוך גן שלו, ולא היה יכול לקרב אליו, עד שבא משה לארץ מדין ונכנס לתוך גן ביתו וראה עיי"ש

הבא עליו את המכות". מפורש בדברי המדרש רבה, [כן מובא בזהר הקדוש פרשת בשלח [דף נא עמוד א] בשם רבי יהושע], שהמטה של משה היה עשוי מחומר הנקרא "סנפירינון"⁴.

בעל הטורים [שמות (פרשה ד פסו' יז)] כותב שהמילים "ואת המטה" בגימטריא ספירינון, ובספר פענח רזא כותב, שזה רמוז במילים שאמר ה' למשה "מזה בידוך", מ- זה ר"ל זה שבידיך, הוא ממין הלוחות שבהם נאמר מזה ומזה הם כתובים, שהם כידוע היו עשויים מהחומר הנקרא סנפירינון⁵].

⁴ בקובץ ישורון [כרך ד' עמ' 705 שי"ל בשנת תשנ"ט] מובא סיפור מפעים שאירע בימי הגר"א מווילנה זצ"ל, באבן קטנה שנמצאה ברוסיה, עליה נטען שהיו לה סגולות יוצאות מן הכלל.

החוקרים לעמוד על טיבה ומקורה של האבן, ופנו למשכיל המפורסם משה מנדלסון שר"י, שגם הוא לא הצליח לגלות מהי סגולתה הנפלאה של האבן, אחר שהתייאשו החוקרים מלחפש מענה לשאלתם, יעץ להם משה מנדלסון המשכיל שר"י, לגשת לרבן של ישראל אדונינו הגר"א זצוק"ל, ששמו נודע כבקי בכל שבע החכמות. מרן הגר"א זצ"ל גילה באוזני החוקרים, שהאבן העומדת לפניו היא אבן סנפירינון, שהטבע שלה לחלק מין למרכיביו השונים מבחינה כימית.

בעלון 'דרשו' נטען שאירע באותו מעמד ממש כעין קריעת ים סוף: "ובאמצע הלימוד נכנס איזה ילד קטן לחדרו ושיחק עם האבן שעל השלחן, וזרקה לתוך כוס מים שעמדה שם, והמים שבתוך הכוס נבקעו וניצבו כמו נד, חלק אחד זקוף לימין וחלק שני לשמאל...!".

בקובץ ישורון שם מובא שהכופר שמשה מנדלסון שר"י השתמש בזה כדי להכחיש את הנס של קריעת ים סוף, בטענה שמטהו של משה רבנו היה עשוי מסנפירינון כפי עדות חז"ל, ומשכך הוא בקע את הים באופן טבעי, ולא שהיה נס (עפ"ל).

כשמע זאת קדוש ישראל הגר"א זצ"ל שלח לו: "אפיקורס שכמותך, בתורה הקדושה נאמר הרם ידך את מטך, הרם כלומר סלקהו מהצד, כמו הרימו מתוך העדה.

⁵ בפירוש רבינו בחיי לספר שמות (פרק כח פסוק טו) משמע שהיא אבין הנקראת ספיר וז"ל שם: "יששכר על "ספיר" והוא הנקרא שפיל"י, והוא מראה תכלת, ונתנה ליששכר לפי שהיו גדולים בחכמת התורה, שנאמר: (דברי הימים - א יב, לב) "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים" וגו', ולוחות התורה של סנפירינון היו, וכן מצינו במתן תורה:

וצריך ביאור, למה בחר הקדוש ברוך הוא לעשות את המטה של משה, שנקרא גם מטה האלוקים, מהחומר הנקרא "ספירינון", למה לא מחומר גלם אחר ?

"מטה אהרן"

בהמשך הפרשה (פרק ז פסו' ט – טז) אנו פוגשים במטה נוסף, במטהו של אהרן, כהכנה לשליחות של משה ואהרן אל פרעה, אומר הקדוש ברוך למשה ואהרן: "כי ידבר אלכם פרעה לאמר תנו לכם מופת, ואמרת אל אהרן, קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין, ואכן מספרת התורה: "ויבא משה ואהרן אל פרעה, ויעשו כן כאשר צוה ה', וישלך אהרן את מטהו לפני פרעה ולפני עבדיו ויהי לתנין, בתגובה קורא פרעה לחכמים ולמכשפים ולחרטומים וגם את מטותיהם לתנינים: "וישליכו איש מטהו ויהיו לתנינים", אבל אז מתרחש דבר מדהים, מטהו של אהרן הולך ובולע את מטותיהם של החרטומים: "ויבלע מטה אהרן את מטותם".

מלשון הפסוק "קח את מטך" משמע שהאות לפני פרעה נעשה על ידי המטה המיוחד של אהרן, היינו שמלבד המטה של משה הנקרא מטה האלוקים, גם לאהרן היה מטה משלו, וכן מורה לשון הפסוק "ויבלע מטה אהרן".

אכן, בפירוש רבי אברהם אבן עזרא כותב, שכוונת דברי ה': "ואמרת אל אהרן קח את מטך", הכוונה למטה משה שנתנו לאהרן לעשות בו את האות, [וכן מובא במדרש שכל טוב פרשת וארא, שקח את מטך הכונה למטה אלהים, אשר לקח משה בידו ממדין.

בפירוש אברבנאל הביא את דבריו וכתב: "ואינו נכון, כי למה יעוות הכתוב האומר אמור אל אהרן קח את מטך", [היה צריך לומר

(לעיל כד, י) "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר", וידוע כי נפש בעלי התורה צרורה בצרור החיים תחת כסא הכבוד, שכתוב בו: (יחזקאל א, כו) "כמראה אבן ספיר דמות כסא",

אמור אל אהרן קח את "המטה" ולא את מטך, שמשמעו המטה המיוחד לך].

אכן בזוהר הקדוש פרשת וארא [דף כח עמוד א], מפורש שהכוונה בדברי הי"ת היא למטה המיוחד לאהרן ולא למטה המיוחד למשה, שם שואל הזוהר הקדוש, מה הטעם שנבחר לאות זה מטה אהרן ולא מטה משה? ומשיב על כך הזוהר הקדוש, שהמטה של משה הוא קדוש יותר, כי נחקק בו שם הקדוש בגן עדן העליון, ולא רצה הקדוש ברוך הוא לטמא אותו באלו המטות של החרטומים, שהיה צריך לבלוע אותם, כמ"ש ויבלע מטה אהרן את מטותם, וגם כדי להכניע את כל אלו הבאים מצד שמאל, [כוחות הרע והכישוף], למטה אהרן הכהן שהוא בחינת ימין עכ"ד הזוהר על כל פנים מפורש בדברי הזוהר הקדוש שהיו שני מטות.

מי היכה ביאור במכת דם

מיד אחר שמטה אהרן בולע את המטות של חרטומי מצרים (פסו' יד -), פונה ה' אל משה ואומר לו, "כבד לב פרעה, מאן לשלח העם", ומצוה אותו: "לך אל פרעה בבקר, הנה יצא המימה, ונצבת לקראתו על שפת היאור, בציווי נאמר לו גם: "והמטה אשר נהפך לנחש תיקח בידך", [הכוונה למטהו של משה שנהפך לנחש ולא את זה שנהפך לתנין].

שם ביאור, יוכיח משה את פרעה ויאמר לו: "אלהי העברים שלחני אליך לאמר, שלח את עמי ויעבדני במדבר, והנה לא שמעת עד כה". ויתרה בו משה על מכת דם העתידה לבוא עליו: "כה אמר ה', בזאת תדע כי אני ה', הנה אנכי מכה במטה אשר בידי על המים אשר ביאר ונהפכו לדם".

בהמשך (פסוקים יט - כד) מפורש שאת מכת דם עשה אהרן ולא משה: "ויאמר ה' אל משה, אמר אל אהרן, קח מטך ונטה ידך על

מימי מצרים, על נהרתם, על יאריהם, ועל אגמיהם, ועל כל מקוה מימיהם, ויהיו דם והיה דם בכל ארץ מצרים ובעצים ובאבנים". מפורש שההכאה על היאור במכת דם היתה על ידי אהרן.

לפי זה קשה, למה נצטווה משה לקחת את מטהו, כיון שאינו עתיד לעשות איתו שום שימוש⁶ ?

גם דברי משה לפרעה: "הנה אנכי מכה במטה אשר בידי על המים אשר ביאר ונהפכו לדם, צריך ביאור, שכן מפורש בפסוק שמי שהיכה ביאור והפכו לדם, היה זה אהרן ולא משה ?

במדרש תנחומא (סי' יד) איתא: "ומפני מה לקו המים והעפר ע"י אהרן, שכך כתיב אמור אל אהרן קח מטך וגו', א"ר תנחום א"ל הקב"ה למשה, המים ששמרוך בשעה שהושלכת ליאור, ועפר שהגין עליך כשהרגת את המצרי אינו דין שילקו על ידיך לפיכך לקו על ידי אהרן...". עיי"ש, אם כן איך אומר משה לפרעה: "אנכי מכה במטה אשר בידי", מה שלא היה באמת ?

באותה מידה קשה גם בדברי התורה בפרשת בשלח (פרק יז פסוק – יב), שם מספרת התורה: "ויצמא שם העם למים, וילן העם על משה ויאמר, למה זה העליתנו ממצרים להמית אתי ואת בני ואת מקני בצמא, משה צועק אל ה' ושואל: "מה אעשה לעם הזה, עוד מעט וסקלני" ?

אז בא אליו הציווי מאת ה': "עבור לפני העם, וקח אתך מזקני ישראל, ומטך אשר הכית בו את היאר, קח בידך והלכת, הנני עמד

⁶ בחטא של מי מריבה, שם היכה משה בסלע במקום לדבר אליו כפי שצווה, כותב הרמב"ן בפרשת חוקת (פרק כ פסוק ח) שמה שהביא את משה לכלל טעות היה הציווי של הי"ת: "קח את המטה והקהל את העדה", כלשון הרמב"ן שם: "כי מאחר שצוה קח את המטה, יש במשמע שיכה בו, ואלו היה רצונו בדבור בלבד מה המטה הזה בידו. ומוסיף הרמב"ן זצ"ל "וכן במכות מצרים, שאמר והמטה אשר נהפך לנחש תיקח בידך, והוא להכות בו" עיי"ש.

לפניך שם על הצור בחרב, והכית בצור ויצאו ממנו מים, ושתה העם,
ויעש כן משה לעיני זקני ישראל". שוב מוזכר שהכאת היאור במכת
דם היתה על ידי משה ולא על ידי אהרן ?

המעשה את חברו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה

על שאלה זו עומד רבי אבהו במסכת סנהדרין (צב:): "וכי משה
הכהו, והלא אהרן הכהו, שנאמר ומטך אשר הכית בו את היאר ?
אלא לומר לך : כל המעשה את חברו לדבר מצוה מעלה עליו
הכתוב כאילו עשאה⁷.

עוד מצאנו בפירוש ר' חיים פלטיאל לספר שמות (פרק יז פסוק
ה) שמכאן מקור לדין של שלוחו של אדם כמותו. וכן מצאתי במדרש
שכל טוב פרשת וארא : "הא למדת שאהרן שלוחו של משה. ושליחו
של אדם כמותו, ונתן משה את המטה הזה לאהרן אחיו לעשות
מקצת האותות" עיי"ש].

אך עדיין יש לברר, כיון שמכת דם נעשתה בפועל על ידי אהרן,
לשם מה נצטווה משה רבנו להתייצב היאור עם מטה האלוקים בידו,
כיון שנעשה שימוש רק במטהו של אהרן ?

דצ"ך עד"ש באח"ב

בפרשה אנו קוראים על התממשות החלק השני של גזירת בן
הבתרים, שם נאמר לאברהם אבינו⁸ : "וגם את הגוי אשר יעבודו דן
אנכי", ואכן הי"ת בא חשבון עם העם המצרי על כך ששעבדו את
כלל ישראל בעבודה קשה, העונש בא בצורה של עשר מכות, שבעה
מהן מוזכרים בפרשתנו ושלושה בפרשת בא.

⁷ [עיי' בשערי תשובה (סי תפב ס"ק א) שאחד שאין בידו לקיים המצווה כתיקונה,
ומזכה לחברו, הנה שכרו אתו, ומעלה עליו כאילו עשאה בעצמו].

⁸ על החלק הראשון "גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדות ועינו אותם ארבע
מאות שנה" סופר בפרשת שמות.

בילקוט שמעוני פרשת כי תבוא (רמז תתקלח) איתא : "רבי יהודה היה נותן בהם סימנין דצ"ך עד"ש באח"ב", רבי יהודה חילק את עשרת המכות לשלושה קבוצות של שלוש מכות⁹.

החלוקה של המכות לשלושה קבוצות אינה מקרית, לכל אחת משלושת הקבוצות יש מכנה משותף

סדרת המכות הראשונה דם צפרדע כינים, בוצעו על ידי אהרון, קבוצת המכות השניה ערוב דבר שחין, באו על ידי הקב"ה, שלושת המכות האחרונות, ברד ארבה וחושך נעשו על ידי משה.

סיבה נוספת יש לחלוקה של המכות לקבוצות של שלושה שלושה, שלושת המכות הראשונות, דם צפרדע וכינים, נעשו על ידי המטה, במכת דם נאמר פרק ז פסוק כ) : "וירוס במטה ויך את המים אשר ביאר", במכת צפרדע נאמר (פרק ח פסוק א) : "ויאמר ה' אל משה, אמור אל אהרן, נטה את ידך במטך על הנהרות על היארים ועל האגמים, והעל את הצפרדעים על ארץ מצרים" וכן במכת כינים אומר הקדוש ברוך הוא למשה (פרק ח פסוק יב) : "נטה את מטך והך את עפר הארץ והיה לכנס בכל ארץ מצרים".

שלושת המכות האחרונות ברד ארבה וחושך, לא נעשה שימוש במטה, במכת ברד (פרק ט פסוק כב) מצווה הקדוש ברוך הוא את משה : "נטה את ידך על השמים ויהי ברד בכל ארץ מצרים על האדם ועל הבהמה ועל כל עשב השדה בארץ מצרים". וכן במכת ארבה (פרק י פסוק יב) נאמר : "ויאמר ה' אל משה, נטה ידך על ארץ מצרים בארבה, ויעל על ארץ מצרים, ויאכל את כל עשב הארץ, את כל אשר השאיר הברד", וכן במכת חושך (פרק י פסוק כא) נאמר למשה : "נטה ידך על השמים, ויהי חשך על ארץ מצרים וימש חשך",

⁹ מכת בכורות אומנם מוזכרת יחד עם שלושת המכות האחרונות, אבל היא מכה בפני עצמה.

שלושה המכות האמצעיות ערוב דבר שחין¹⁰ מכות נעשו על ידי הקדוש ברוך הוא ללא שום התערבות חיצונית.

מאפייין נוסף יש בחלוקת המכות בסדר זה, בשלושת המכות הראשונות, דם צפרדע וכינים, כאשר היכה אהרן במטהו על היאור או על עפר מצרים, מיד הפך היאור לדם, ומיד שרץ צפרדעים, ועפר מצרים נהפך לכינים, אף שודאי הכל נפעל רק מכוחו של הקדוש ברוך הוא, הוא זה שחולל את הניסים, אבל על פניו נראה כאילו הדברים נפעלו על ידי המטה.

בשלושת המכות האחרונות ברד ארבה וחושך, משה אומנם פעל עם ידיו, אבל מפורש בפסוק שהנס נפעל על ידי הקדוש ברוך הוא, במכת ברד נאמר: "ויט משה את מטהו על השמים, וה' נתן קולות וברד", כך גם במכת ארבה נאמר: "ויט משה את מטהו על ארץ מצרים, וה' נהג רוח קדים בארץ כל היום ההוא וכל הלילה, הבקר היה ורוח הקדים נשא את הארבה". וכן במכת חושך איתא במדרש רבה פרשת בא (פרשה יד אות ב) מהיכן היה החושך? ר' יהודה אומר: מחשך של מעלה, שנאמר: ישת חשך סתרו סביבותיו סכתו [עיי' שם (אות א) הדא הוא דכתיב: "שלח חשך ויחשך ולא מרו את דברו"].

בשלושת המכות האמצעיות שנעשו על ידי הקדוש ברוך הוא, לא היו לא מטה ולא הנפת יד מצד אהרן או משה, אלא היה ברור וגם נראה שהכל נפעל רק על ידי הקדוש ברוך הוא.

עוד הבדל מצאנו בין שלושת המכות הראשונות דם צפרדע וכינים, לשלושת המכות האחרונות ברד ארבה וחושך, במכות דם צפרדע וכינים ניסו החרטומים לעשות גם הם, אחר מכת כינים הם נכנעים ומודים שמדובר באצבע אלוקים, שהדבר גדול עליהם,

¹⁰ וכן מכת בכורות שהיא כאמור עומדת בפני עצמה

בשאר המכות כבר לא התיימרו חרטומי מצרים אפילו לנסות לעשות דבר דומה.

כל שלושה מכות באו לחזק דבר אחר באמונה

עיון קל בפסוקי התורה מעלה, כי לכל סדרה משלושת הסדרות של המכות היה תפקיד להעביר מסר מסוים, מסר ישיר לפרעה והעם המצרי, ומסר עקיף לבני ישראל.

הסדרה הראשונה של המכות, דם צפרדע וכינים, באו כתשובה להתרסה של פרעה מלך מצרים (פרק ה פסוק ב) : "מי ה' אשר אשמע בקלו לשלח את ישראל, לא ידעתי את ה', וגם את ישראל לא אשלח". לכן הפתיח לשלושת המכות האלה הוא (פרק ז פסוק יז) : "בזאת תדע כי אני ה'".

הסדרה השנייה של המכות, ערוב דבר שחין, הם באו ללמד שלא רק שיש ה' מצוי, אלא שהוא גם משגיח על כל דברינו ומיקרנו כאן בעולם הזה, כדברי משה רבנו (פרק ח פסוק יח) : "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ".

בייחס לשלושת המכות האחרונות, ברד ארבה וחושך, כותבת התורה (פרק ט פסוק יד) : "בעבור תדע כי אין כמני בכל הארץ", תכליתן של מכות אלה היתה להוכיח, שלא רק שיש ה' מצוי, ושהוא משגיח על כל מה שקורה כאן בעולם, אלא שהוא האלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד.

שלושה דרגות אלה באמונה, הם שלושה שלבים, לא יתכן להגיע לאמונה שה' משגיח על כל דברנו ומקרנו, רק אחר שיהיה ברור לנו שיש ה' מצוי, כלשון הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (פרק א הל' א) : "יסוד היסודות ועמוד החכמות, לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המציאותו", ורק אחר שהגיע

האדם לדרגה כזו, שהוא חי באמונה שהי"ת משגיח על כל דברנו ומקרינו, אז הוא יכול להשיג את שלימות האמונה שאין עוד מלבדו, כל המציאות היא בעצם רק אלוקות.

מטה אהרן ומטה משה

תפקידו של מטה אהרן היה להראות להוכיח שיש מציאות ה' בעולם, לכן שלושת המכות הראשונות נעשו על ידי מטה אהרן, אז לא היה פרעה מאמין שהיו המכות מאת השם יתברך, לכן הוא קרא לחרטומים שיעשו כן גם הם, כדי להוכיח שגם אהרן עשה כן בכוח הכישוף, עד שהביא עליהם את מכת כינים, רק אז הגיעו להכרה שאין מדובר בכישוף אלא: "אצבע אלהים היא", שזו הוכחה על מציאות ה' בעולם.

תפקידו של מטה משה הנקרא גם מטה האלוקים, היה להוכיח בשלושת המכות האחרונות ברד ארבה וחושך, שאין עוד מלבד ה' בשמים ממעל ובארץ מתחת, שכל המציאות של העולם בטילה לגביו, שהוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, וכולא קמיה כלא חשיב.

והכית בצור

בפרשת בשלח (פרק יז פסוק ו) מצוה ה' את משה "והכית בצור", ברש"י שם מפרש: "על הצור לא נאמר אלא בצור, מכאן שהמטה היה של מין דבר חזק ושמו סנפירנון, והצור נבקע מפניו". צור הוא ביטוי לחוזק והעצמה הגשמית, בקיעתו של הצור על ידי הכאתו במטה האלוקים, באה להעביר את המסר שכל העצמה הגשמית, חזקה ככל שתהא, בטלה היא כלפי ההנהגה האלוקית המתבטאת במטה של משה¹¹, ואינה יכולה לעמוד בפניה. לפי זה מובן למה נברא המטה של משה, מטה האלוקים, דוקא מהחומר הזה הנקרא סנפירנון, כי אבן זו מבטאת את העצמה והחוזק

¹¹ ביארנו לעיל שהמטה הוא ביטוי להנהגה

שבטבע¹², כדי להעביר לכל העולם את המסר הזה, ששום עצמה
גשמית, גם החזקה ביותר, אינה עומדת בפני האלוקות, גם לא
המתכות החזקות ביותר, גם הן כאין לפניו.

¹² במדרש רבה שיר השירים (פרשה ה אות ג) מובא מעשה באדם אחד שהביא
ספיר אחד ברומי למכרו, אמר הלוקח על מנת לבדוק אותו נבחין אותו לשבור ממנו
חתיכה קטנה, נתנו על הסדן, התחיל מכה עליו בפטיש, נבקע הסדן ונחלק הפטיש
והספיר במקומו ולא חסר”

